

EL MÓN ROMÀ

L'estiu del 218 a.C., un exèrcit romà comandat per Gneu Escipió desembarcà a **Emporion** la vella **polis** focea, fidel aliada de Roma. Era un hàbil intent d'obrir un nou front de guerra als púnics alhora que s'intentava controlar la plataforma de llançament de l'aventura itàlica d'Hannibal. En efecte, a **Hispania** el general cartaginès aconseguia l'argent que feia possible la guerra i els mercenaris que havien de substituir les baixes del camp de batalla o engruixir l'exèrcit quan semblés oportú. De fet no era altra cosa que un nou episodi de la Segona Guerra Púnica.

Amb coneixement insuficient del territori, Roma trià com a base d'operacions la fidel **Emporion**, ciutat grega fundada vers el 600 a.C. pels focesus. Els emporitans mantenien bones relacions amb els indígenes del rera país, coneixien el territori, eren bons navegants i havien de convertir-se en un ajut extraordinàriament eficaç en els moments inicials de la campanya ibèrica dels exèrcits romans. La pacificació i control de tota la faixa costanera del Principat fins a l'Ebre, de fet s'aconseguí amb un temps rècord, puix que en acabar aquell any Escipió controlava tot el territori comprès entre els Pirineus i l'Ebre. A partir d'aquesta base i després d'uns quants anys de guerres, Roma aconseguí foragitar els cartaginesos de la península Ibèrica (206 a.C.), aleshores probablement ja feia temps que la República havia decidit convertir aquests territoris en províncies romanes.

L'any 197 a.C. el Senat crea dues províncies en els nous territoris ibèrics: la **Hispania Ulterior**, que correspondria "grosso modo" a l'actual Andalusia, i la **Hispania**



Fragment de tapadora de lekanis, de ceràmica grega de figures roges. Estil del pintor de Meidias. 420-410 a.C.

Citerior, que emmarcaria el Principat, el País Valencià i Múrcia. Aquest mateix any esclata arreu una furiosa revolta indígena contra els nous senyors; l'opressió fiscal, els abusos i exaccions han dut a aquesta situació. A la **Citerior**, la revolta fou tan greu que el Senat decidí enviar el cònsol Marc Porci Cató amb un exèrcit poderós amb l'encàrrec de vèncer els rebels i pacificar definitivament els territoris controlats per la República. Novament fou necessari desembarcar a **Emporion** que, fidel a Roma, continuava essent l'únic lloc segur per una operació tan complexa i difícil. El 195 a.C., després de desembarcar i prendre posicions, Cató va vèncer en batalla campal el nombrós exèrcit indígena i inicià sistemàticament una dura repressió que acabà, per sempre, amb l'esperit de revolta de la població autòctona.

D'aquest moment a les darreries d'aquest mateix segle la presència romana quedarà limitada a un control militar del territori des d'unes fortificacions ben situades, al cobrament dels impostos i a vigilar les tribus imposant la pau. Una xarxa de camins militars però que també facilitaren el comerç comencen a establir-se en aquests anys. Roma vigila de lluny, no intervé mai en qüestions internes, només com àrbitre en conflictes insolubles, no intenta canviar els costums ni la llengua dels indígenes, és una presència llunyana i si es vol feixuga però que no afecta massa la cultura indígena. Només hi ha una imposició: la metrologia monetària romana que va lligada a una introducció massiva d'aquest sistema d'intercanvi comercial poc desenvolupat encara a casa nostra, abans del 218 a.C. Per altra banda, i això és també molt important, **Hispania** s'ha convertit en un mercat extraordinari dels productes italics. Ara arriben en grans quantitats sobretot vi, oli i terrissa, a través d'**Emporion**, **Tarraco** i **Cartago Nova**.

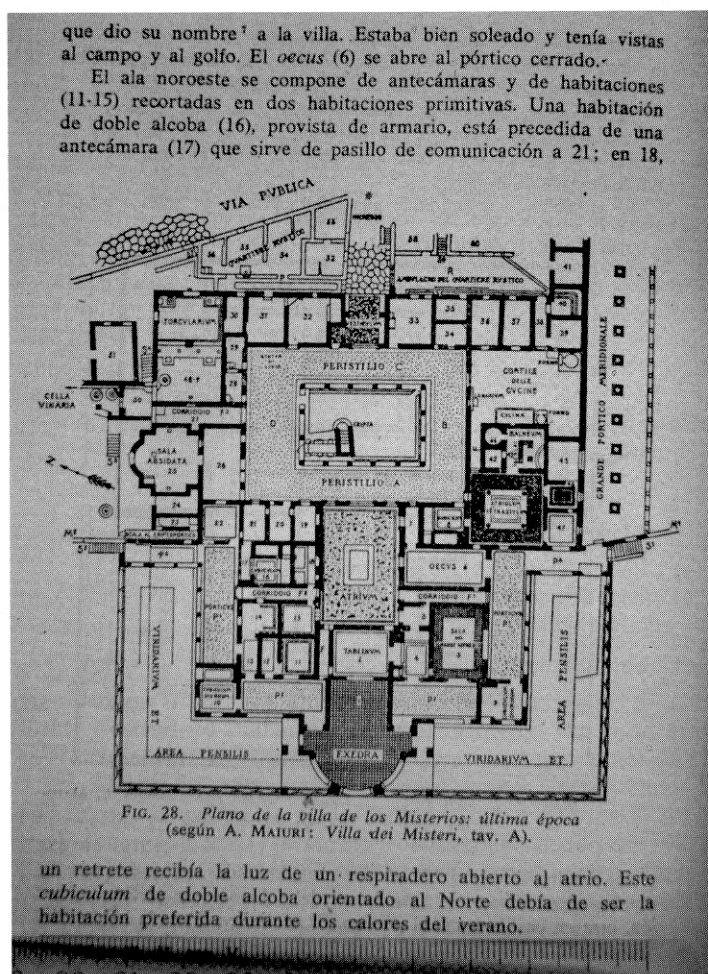
A les darreries del segle II a.C. o inicis del següent, s'inicia el gran canvi. L'arribada d'un grup no massa nombrós d'italics, molt actiu, capgira les característiques de la presència romana a casa nostra: s'establiran les primeres ciutats de tipus romà (la ciutat romana d'Empúries n'és un magnífic exemple) i apareixen les primeres **vil.lae**, les cases de camp situades damunt mateix del territori que cal conrear i que es converteixen en la base de la nova explotació agrícola i ramadera. Ara el conreu del blat minva i és substituït en part pel de l'olivera i la vinya. Ara també s'inicia, paral·lelament i d'una manera ràpida la romanització dels indígenes; els poblats s'abandonen, adopten el sistema d'explotació romana, els costums i fins i tot la llengua. Tota una sèrie de fets externs, guerres civils entre faccions romanes, actitud intel·ligent dels generals i una política més oberta de les autoritats acceleraran aquest procés.

A partir d'ara veurem com les **vil.lae** continuaran funcionant sense parar, ampliant-se o fent-se més petites però rarament desapareixent fins a la fi de l'Antiguitat.

El territori del Montgrí entorn de la desembocadura d'un dels braços del Ter, ben regat i a prop del mar i en l'òrbita immediata d'un gran centre de consum i distribució com era **Emporiae** és un exemple d'aquest procés esmentat. Tota una sèrie de jaciments que una política eficaç de prospeccions ha descobert, documenten per una banda l'existència d'alguns establiments pre-romans (Mas d'en Solei, Mas Blanc d'Ullà, Torre Ponça, etc.) que continuaran ocupats durant bona part del segle II a.C. i I a.C., en alguns casos desapareixent, només quan s'inicià el gran canvi, l'explotació sistemàtica del territori amb l'aparició de les **vil.lae**.

L'abundància d'estacions documentades en aquest sector entorn del Montgrí, moltes de les quals deuen ser **vil.lae**, són indici d'una ocupació densa del territori. Les relacions amb **Emporiae**, sobretot, i amb altres punts més o menys allunyats devien fer-se sempre que era possible per mar, el sistema més econòmic i ràpid de dur un carregament d'un lloc a un altre, però quan això no era possible o quan calia anar terra

endins una xarxa de camins i vies, molt complexa, unia les **vil.lae** entre si aquestes amb les grans ciutats o amb les grans vies, a casa nostra, l'anomenada **Via Augusta**, que aproximadament seguia el traçat de l'actual carretera general de Girona a França. Per aquest territori que ens interessa cal esmentar l'anomenat **Camí d'Empúries**, possiblement un vell vial molt anterior a l'arribada dels romans, que comunicava tota la zona del Baix Empordà pròxima al mar amb **Emporiae**, sempre seguint una cota prou enlairada per deixar més avall els estanys i la zona d'aiguamolls, i passant, evidentment, pel vessant de ponent del massís del Montgrí. D'entre un nombre de jaciments important esmentarem només el **Camp de la Gruta**, que a través del material arqueològic recuperat, abundantíssim, i per les notícies que coneixem, degué ser una **vil.lae** monumental i que tingué una llarguíssima continuïtat des d'inicis del segle I a.C. fins a les darreries del segle VII d.C., probablement o més enllà i tot. Aquesta estació que no queda gaire lluny de la vila de Torroella ha estat en part destruïda, però caldria un seguit de campanyes per poder-ne limitar l'extensió i la importància real.



Dibuix ideal d'una casa romana. Vil.la dels misteris. Pompeia.

QUÈ ÉS UNA VIL·LA ROMANA?

L'explotació ramadera i agrícola del rerapaís, dins del món romà, s'organitza a través de les **vil·lae**. En un origen aquesta explotació es limitarà a un tros de terra no massa gran i se n'encarregarà una família, amb l'ajut o no d'algun esclau. El conreu serà diversificat i hom intentarà viure dels productes del camp i del bestiar propi, mirant de no haver de dependre massa de productes comprats a mercat. La **vil·la** serà l'habitatge de la família i col·laboradors, el magatzem de les eines i del gra, la factoria on preparar alguns productes (oli i vi, especialment), establia, etc., i s'anomena **fundus** a tota la propietat amb el camp del conreu i les pastures.

Més endavant veiem sorgir a Itàlia (segle II a.C.) la gran **vil·la** esclavista organitzada i muntada per explotar grans propietats d'una manera científica i intensiva. El bon funcionament de l'explotació serà vigilat per un capatàs (**vilicus**) i uns ajudants (**monitores**) la màxima preocupació dels quals serà fer segur els esclaus (**servi**).

Aquestes grans propietats dirigien la seva producció a productes específics dels quals hi havia una demanda important, i per tant tenien una venda assegurada i a bon preu, en el mercat mediterrani (especialment vi i oli). Produïen doncs per vendre.

Aquestes grans **vil·lae** estan organitzades d'una manera ben funcional, amb unes dependències "industrials" (factories de reconversió) i comunals: premses d'oli i/o vi (**torcularia**), magatzems, camps de **dolia**, dipòsits d'eines, estables i tallers i les dependències d'habitació de l'esclavatge (**cel·lae**). Aquesta part s'anomena **vil·la rústica**. Quasi sempre, però, al costat d'aquesta gran casa de pagès hi trobem un edifici annex que sol seguir l'esquema tradicional de la casa romana, organitzada entorn de l'**atrium** i del **peristylum**, una mena de patis porticats, amb una sèrie d'estances i habitacions ben orientades amb acabats de luxe, amb el sòl de mosaic i les parets pintades bellament i que correspon a l'habitatge dels propietaris. Aquest habitatge moltes vegades només serà estacional, però tot estarà disposat i dissenyat per a què el **dominus** gaudeixi alhora dels plaers del camp i de les comoditats de la ciutat.

EL MATERIAL ARQUEOLÒGIC

Les troballes fetes en les prospeccions i sondeigs de l'àrea del Montgrí, són, sobretot, fragments de ceràmica, alguns objectes de ferro i bronze, claus, agulles, eines i alguna moneda.

La terrissa és, com en tots els jaciments, abundantíssima i els tipus corresponen del tot amb les troballes que hom pot fer en el territori immediat, Empúries i Roses, especialment. Als segles II i I a.C., els primers anys de la presència de Roma aquí, correspondria la ceràmica envernissada de negre, terrissa de qualitat, fina, anomenada Campaniana A, procedent de la zona del golf de Nàpols, Campaniana B, de l'Etrúria Marítima, ceràmiques itàliques de parets fines, que acompanyaven els grans carregaments d'àmfores plenes de vi de les formes greco-itàliques o Dressel 1. Aquestes ceràmiques de qualitat, les trobem acompanyades de produccions locals que de vegades copien el repertori de formes mediterrànies i d'altres continuen desenvolupant tipus autòctons. Entre aquestes ceràmiques locals més interessants cal esmentar les ceràmiques emporitanes, oxidades i reduïdes, les ceràmiques d'engalba blanca i les ceràmiques ibèriques pintades. Vers la segona meitat del segle I a.C., les ceràmiques envernissades de



Fragment de ceràmica "sigillata" aretina, on està representada en relleu una dona tocant la lira. Època d'August. Trobat al jaciment del camp de la Gruta.

negre desapareixen i són substituïdes per una producció etrusca, d'**Arretium** (Arezzo), envernissada de color vermellós anomenada Terra Sigillata Aretina, de gran qualitat i bellesa especialment en les formes decorades. Aquesta ceràmica, de gran èxit, serà imitada ben aviat arreu, però especialment al Sud de la Gàl·lia, amb productes menys acabats però de gran èxit i popularitat que documentem en les sèries llises i decorades abundantment en els jaciments d'aquesta zona. La **Terra Sigillata Sudgàl·lica** ocuparà tot el segle I d.C., conjuntament amb els petits vasets i copes de parets fines engalbades. A partir de les darreries d'aquest segle i inicis del següent, comença l'arribada massiva de ceràmiques africanes, fines i de cuina. Entre les de qualitat la més antiga correspon a l'anomenada **Terra Sigillata Africana A**, procedent de la zona de l'actual

Tunísia que ocuparà tot el segle II i III d.C., amb plats, bols, copes, gerrets i cassoles ben documentades. Conjuntament i en gran nombre arriben també, del mateix lloc, els plats/tapadores de vora fumada i les cassoles de llavi d'ametlla i fons estriat. Més endavant, vers el 230/235 d.C., comença a arribar també del Nord d'Àfrica una altra producció de gran categoria, amb unes argiles molt ben cuites i finíssimes, anomenada **Terra Sigillata Africana C**, entre la qual esmentarem alguns rars fragments bellament decorats amb motius en relleu aplicats al vas. Les etapes finals de l'Antiguitat Clàssica fins al segle VI/VII d.C. s'omplen amb productes nord-africans, **Terra Sigillata Africana D**, amb algunes formes molt modernes i alguns fragments decorats amb motius estampats i produccions de la Provença, oxidades o reduïdes, decorades també amb estampats. A més a més d'aquestes produccions ben datades assenyalarem també la presència de ceràmiques comunes, algunes prou interessants, oxidades i reduïdes, lucernes i àmfores entre les que esmentaríem un conjunt de recipients, procedents del Nord d'Àfrica, força tardans.

Quant a les monedes assenyalarem la troballa d'alguns asos republicans de les seques d'Empúries o Tarragona i petits bronzes baix-imperials (segle IV d.C.). Unes excavacions metòdiques ampliarien considerablement el panorama.



Moneda de plata. Silíqua. Seca de Tréveris. Datació 375-379 d.C. (segons Sydenham):

Anvers: DN. VALENS-S. PF. AUG.

Revers: URBS-ROMA. Roma sentada amb cuirassa, sostenint la victòria amb globus i la llança posada al revès.

Trobada al jaciment de la Fonollera.